

MEHMED AKİF ERSOY'UN EĞİTİM ANLAYIŞI*EDUCATION UNDERSTANDING OF MEHMED AKİF ERSOY***Dr. Öğr. Üyesi Celal GÜLŞEN**

Beykent Üniversitesi, MYO Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü-Bölüm Başkanı

eposta: celalgulsen@gmail.com - **OrcID:**0000-0003-3929-9954**ÖZET**

Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemleri yaşamış, şair kimliğinin yanında bir bilim adamı yönü de bulunan Mehmed Akif Ersoy'un eğitim ve öğretime ilişkin görüşlerini ortaya koymak; bu görüşler ışığında Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin başlarındaki eğitim ve öğretime ilişkin genel durum hakkında bilgiler vererek, günümüz eğitim sistemine ışık tutmaktır. Bu amaçla yaşadığı dönemlerin sosyal yapısını çok iyi gözlemleyerek mevcut durumu ve bu durumdan hareketle toplumun geleceğine ilişkin güçlü tahminlerini şiirleriyle dile getiren Mehmed Akif'in öncelikle temel eseri olan "Safahat" incelenmiştir. Sonrasında diğer yazıları, konuşmaları tetkik edilmiş ve günümüz eğitim sorunlarının çözümüne de ışık tutan ifadeleri değerlendirilmiştir. Mehmed Akif'in aile içinde çocuk eğitimine verdiği önem, onları eğitmek için sergilediği faaliyetler ve eğitimden beklediği neticeler araştırılmıştır. Ayrıca öğrenci, öğretmen ve veli ilişkisini oluşturma gayretleri ve takip ettiği temel ilkeler irdelenmiştir. Araştırma, evren hakkında genel yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemelerinden olan genel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Mehmed Akif'in eğitimci kişiliğinin de en az şair kişiliği kadar önemsenmesi gerektiği görülmüştür. Eğitimin temellerinin ailede atıldığı ve bu eğitimde öğrenci, öğretmen ve veli ilişkisinin önemli görülmesi gerektiği vurgusunu ısrarla yaptığı anlaşılmıştır. Gerek şiirleriyle, gerekse yaptığı konuşmalarla, katıldığı faaliyetlerle ve yazılarıyla halkın eğitilmesi konusunda üstün gayretler gösterdiği de görülmüştür. Bu yönüyle, Türk eğitimine büyük katkılar yaptığı ve görüşleriyle hala da olumlu katkılar yapmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Mehmed Akif'in yediden yetmişe Türk halkının eğitilmesine katkı sağlamış bir eğitimci olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonunda Mehmed Akif'in bu eğitimci kişiliğiyle, günümüz eğitim sorunlarına da ışık tutan görüşleri ışığında önerilere yer verilmiştir.

21

Anahtar Kelimeler: Mehmed Akif Ersoy, İstiklal Marşı, Türk Eğitim Sistemi, Milli Eğitim, Osmanlı Eğitim Sistemi.

ABSTRACT

The aim of this research is to reveal the views of Mehmed Akif Ersoy on education and training, who lived in the pre and post-Republic periods and who is a scientist besides his poet identity; In the light of these views, it is to shed light on today's education system by giving information about the general situation of education and training in the last periods of the Ottoman Empire and the beginning of the Republic. For this purpose, Mehmed Akif's main work, "Safahat", was examined very well by observing the social structure of the periods he lived and expressing his strong predictions about the future of the society based on this situation. Afterwards, his other writings and speeches were examined and his expressions that shed light on the solution of today's educational problems were evaluated. The importance Mehmed Akif attaches to the education of children in the family, the activities he performed to educate them and the results he expects from the education have been

investigated. In addition, the efforts to establish student, teacher and parent relationship and the basic principles he followed were examined. The research was conducted with the general scanning model, which is one of the scanning arrangements made over the whole population or a group of samples or samples taken from it, in order to make a general judgment about the universe. As a result of the research, it was seen that both the educator personality of Mehmed Akif and the poet personality should be paid attention to. It was understood that he insisted on emphasizing that the foundations of education were laid in the family and that the relationship between students, teachers and parents should be considered important in this education. It has also been observed that he made great efforts to educate the people both with his poems, his speeches, the activities he participated in and his writings. In this respect, it has been determined that he has made great contributions to Turkish education and still continues to make positive contributions with his views. It was determined that Mehmed Akif was an educator who contributed to the education of the Turkish people from seven to seventy. At the end of the research, suggestions were given in the light of Mehmed Akif's views that shed light on today's educational problems with this educator personality.

Keywords: Mehmed Akif Ersoy, Turkish National Anthem, War of Independence, National Education, Ottoman Education System

1.GİRİŞ

Toplumların tarihinde zaman zaman bazı şahsiyetlerin önemli izler bıraktığı görülmektedir. Bu şahsiyetler, toplumsal gidişata da etki ederek, umutsuzluğu umuda, karanlığı aydınlığa çevirerek içinde bulundukları toplumun önünü aydınlatan fener etkisi gösterebilmişlerdir. Topluma önder, rehber olarak görülen bu şahsiyetler, çoğunlukla, insanın bulunduğu her ortamda insanlık fazilet ve verimliliğine katkı sağlamaktan başka bir ideal gütmemişlerdir. En önemli özellikleri, milletin problemlerini teşhis ederek, tedavi yollarını göstermek ve sunmak olan bu şahsiyetler, yaşamları boyunca toplumu aydınlatmayı kendilerine şiar edinmişlerdir. Toplumsal aydınlanma prensibiyle yeni nesillere rehberlik etmeyi yaşam felsefesi haline getiren, dünyalık bir paye beklemeyen bu şahsiyetler, kendilerinden sonraki kuşaklar tarafından da her daim iyilikle yâd edilir olmuşlardır. Bu kişiler, toplumsal aydınlatma görevleriyle birlikte çoğu zaman iyi birer eğitimci olarak da kabul edilmişlerdir. Bu şahsiyetler, bir de ülkenin buhranlı dönemlerinde, ümitsizliğin toplumda kader olarak görülmeye başladığı dönemlerde yaşamışlarsa, bunların toplumsal rehberlikleri ve önderlikleri bir kat daha kıymetli görülmüş ve sonraki kuşakların takdirini fazlasıyla kazanmışlardır.

Ülkemizde, toplumsal kaderin değiştirilmesinde etkin rol alan bu şahsiyetlerden birisi de şüphesiz ki İstiklâl Marşı şairimiz Mehmed Akif Ersoy'dur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki savaşımlardan yorulan, 1.Dünya Savaşı ve sonrası oluşan buhranlı dönemlerde ümidini kaybetme aşamasına gelen ülkemizde, askeri ve siyasi önderlere ihtiyaç olduğu gibi, manevi önderlere de ihtiyaç duyulmuştur. Mehmed Akif Ersoy, dört bir tarafta dâhili ve harici bedhahların olduğu, toplumsal ümitsizliğin ve korkunun kol gezdiği bir dönemde, "âtiyi karanlık görerek azmi bırakmayı alçak bir ölüme denk görerek" karamsarlığa yer olmadığını dile getirmiş ve kurtuluş mücadelesi için "Korkma" diyerek başladığı milli şiirimizle topluma en büyük ümidi, güveni ve inancı aşılamıştır (Ersoy, 1985).

Mehmed Akif, Fatih Emir Buhari Mahalle Mektebinde başlayan eğitim hayatını, Baytar Mektebi'ni 1893 yılında birincilikle bitirerek taçlandırmıştır. Başarılı bir eğitim hayatı sonrası, 1900'lü yılların başında imkânsızlıklar içindeki halkımıza umut, güven ve inanç aşılayan, milletimizin yüksek ruhunu, saygın ve soylu duygularını, düşüncelerini betimleyen Milli Şair Mehmed Akif Ersoy'un eğitimci kişiliği de incelenmesi gereken önemli bir özellik olarak görülmüş ve zaman zaman incelemelere konu edilmiştir. Bu araştırmada da Mehmed Akif'in eğitimci kişiliğinin irdelenmesi, bu sayede eğitim anlayışının öğrenilmesi önemli görülmüş ve Mehmed Akif'in eğitim anlayışı, eğitimle ilgili görüşleri çerçevesinde ele alınarak incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemleri yaşamış, şair kimliğinin yanında bir bilim adamı ve bir eğitimci yönü de bulunan “Mehmed Akif Ersoy’un Eğitim Anlayışını”, eğitimle ilgili görüşleri çerçevesinde ortaya koymak; bu görüşler ışığında Osmanlı’nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin başlarındaki eğitim ve öğretime ilişkin genel durum hakkında bilgiler vererek, günümüz eğitim sistemine ışık tutmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde *genel tarama modeli* kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2012: 79). Bu araştırmayla Mehmed Akif’in genel hayatı içerisindeki eğitimci kişiliği incelenmiş ve eğitimle ilgili düşünceleri, eğitim anlayışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit yapılırken, araştırmanın kapsam sınırlılığı dâhilinde, Mehmed Akif Ersoy’un eğitim anlayışına derinlemesine bir inceleme yerine, genel bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Bu amaçla başta Mehmed Akif’in kendi eserleri olmak üzere ilgili literatür taranmış ve elde edilen veriler ışığında gerekli önerilerde bulunulmuştur.

3.BULGULAR

Bu bölümde öncelikle Mehmed Akif Ersoy’un eğitim hayatı başta olmak üzere kısaca hayatı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında yaşadığı dönemlerin sosyal yapısını çok iyi gözlemleyerek mevcut durumu ve bu durumdan hareketle toplumun geleceğine ilişkin güçlü öngörülerini şiirleriyle dile getiren Mehmed Akif’in temel eseri olan “Safahat” başta olmak üzere, diğer yazıları, konuşmaları tetkik edilmiş ve günümüz eğitim sorunlarının çözümüne de ışık tutan ifadeleri değerlendirilmiştir. Mehmed Akif’in aile içinde çocuk eğitimine verdiği önem, onları eğitmek için sergilediği faaliyetler ve eğitimden beklediği neticeler açıklanmıştır. Ayrıca öğrenci, öğretmen ve veli ilişkisini oluşturma gayretleri ve takip ettiği temel ilkeler irdelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında gerekli açıklamalar ve yorumlar yapılmıştır.

3.1. Mehmed Akif Ersoy’un Hayatı

İstanbul’un Fatih ilçesinde 1873 yılı Aralık ayında dünyaya gelen Mehmed Akif’in babası Fatih Medresesi müderrislerinden Arnavut Tahir Efendi, annesi ise Buhara’lı Mehmet Efendi’nin kızı, Hacı Emine Şerife Hanım’dır. Mehmed Akif, hicri takvime göre 1290 yılının Şevval ayında doğdu. Babası Mehmet Tahir Efendi, ona ebced hesabıyla tarih düştüğü için, doğum tarihini belirten "Ragîyf" adını vermiştir. Babasının ölümüne kadar Ragîyf adını kullansa da bu isim yaygın olmadığı için arkadaşları ve annesi ona "Âkif" ismiyle hitap etmiş ve zamanla bu isim benimsenmiştir. Çocukluğunun büyük bölümü annesinin Fatih, Sarıgözel'deki evinde geçmiştir. Kendisinden küçük, Nuriye adında bir de kız kardeşi vardır (Düzdağ ve Okay, 2019; Ersoy, 1985: XI-XXII; Uslu, 2015: 20; Wikipedia, 2021).

Akif’in ilk hocası, babası Tahir Efendi’dir. İlk tahsiline Fatih’te Emir Buhari Mahalle Mektebinde, o zamanların âdeti gereği 4 yıl, 4 ay, 4 günlük iken başladı. Bu okula 3 yıl devam etti. Bu arada babasından Arapça da öğrenmeye başladı. Ortaöğrenimine 1892 yılında Fatih Merkez Rüştîyesinde başladı. Bir yandan da Fatih Camii’nde Farsça derslerini takip ederken, babasından Arapça öğrenmeye de devam etti. Dil derslerine büyük ilgi duyan Mehmed Âkif, rüştiyedeki eğitimi boyunca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca’da hep birinci oldu. Bu okulda onu en çok etkileyen kişi, dönemin "hürriyetperver" aydınlarından birisi olan Türkçe öğretmeni Hersekli Hoca Kadri Efendi idi. Rüştîyeyi bitirdikten sonra annesi medrese öğrenimi görmesini istiyordu, ancak babası mektep tahsili konusundaki tercihi Mehmed Akif’e bıraktı. Mehmed Akif de babasının desteğiyle 1885 yılında o dönemin en parlak mekteplerinden olan Mülkiye İdadisine kaydoldu. 1888’de okulun yüksek kısmına devam etmekte iken babasını kaybetmesi ve ertesi yıl büyük Fatih yangınında evlerinin yanması aileyi yoksulluğa düşürdü. Babasının öğrencisi Mustafa Sıtkı aynı arsa üzerine küçük bir ev yaptı, aile bu eve yerleşti. Artık bir an önce meslek sahibi olmak ve yatılı okulda okumak isteyen Mehmed Âkif, Mülkiye İdadisini bıraktı. O yıllarda yeni açılan ve ilk sivil veteriner yüksekokulu olan Ziraat ve

Baytar Mektebine (*Tarım ve Veterinerlik Okulu*) kaydoldu. Dört yıllık bir okul olan Baytar Mektebi'nde bakteriyoloji öğretmeni Rıfat Hüsametdin Paşa pozitif bilim sevgisi kazanmasında etkili oldu. Okul yıllarında spora büyük ilgi gösterdi; mahalle arkadaşı Kıyıcı Osman Pehlivan'dan güreş öğrendi; başta güreş ve yüzücülük olmak üzere uzun yürüyüş, koşma ve gülle atma yarışlarına katıldı; şiire olan ilgisi okulun son iki yılında yoğunlaştı. Mektebin baytarlık bölümünü 1893 yılında birincilikle bitirdi. Bir hatıratında İslam ülkesindeki bir okulda, bir Ermeninin okul birincisi olmasının hesabını Allaha nasıl verebilirim diyerek fazlasıyla çalışıp okul birincisi olduğunu anlatan Mehmed Akif, mezuniyetten sonra okulu ikincilikle bitiren bir Ermeni genci olan Simon Efendiyle birlikte Ziraat Nezareti Umur-u Baytariye şubesine tayin edildi. Böylelikle Mehmed Akif'in memuriyet hayatı başlamış oldu (Bolay, 2019; Düздаğ ve Okay, 2019; Ersoy, 1985: x1-xx11; Karabulut, 2012: 1-14; Koçıbay, 2017; Kop, 2017: 363-377; Ogur, 2008; 229; Uslu, 2015: 20-24; Wikipedia, 2021).

Veteriner müfettiş yardımcılığı vazifesindeyken 4 sene boyunca Rumeli, Anadolu, Arnavutluk ve Arabistan'da hayvan hastalıkları konusunda incelemeler yapmak için hayli dolaşmış ve dolaştığı yerlerdeki insanlarla çok sıkı temaslarda bulunmuştur. Memuriyet görevini yerine getirirken Fransızcasını da geliştirdi. 6 ay içinde Kur'an'ı ezberleyerek hafız oldu. Hazine-i Fünûn dergisinde 1893 ve 1894'te birer gazeli, 1895'te ise Mektep mecmuasında "Kur'an'a Hitap" adlı şiiri yayımlandı. 1898 yılında Tophane-i Âmire Veznedarı Mehmet Emin Beyin kızı *İsmet Hanım*'la evlendi; bu evlilikten *Cemile*, *Feride*, *Suadi*, *Emin*, *Tahir* adlı çocukları dünyaya geldi. İsmet hanım, Mehmed Akif'in 1936 yılında vefatından 8 yıl sonra vefat etmiştir. Mehmed Âkif, edebiyata olan ilgisini şiir yazarak ve edebiyat öğretmenliği yaparak sürdürdü. Resimli Gazete'de, Servet-i Fünûn dergisinde şiirleri ve yazıları yayımlandı. İstanbul'da bulunduğu sırada bakanlıktaki görevinin yanı sıra önce Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebinde (1906) kompozisyon (kitabî-i resmîye), sonra Çiftçilik Makinist Mektebinde (1907) Türkçe dersleri vermek üzere öğretmen olarak atandı. 1908 yılında Meşrutîyetin ilanı Mehmed Akif'in edebî hayatının dönüm noktası olmuştur. Meşrutîyetin ilanından sonra şiirlerini Sırat-ı Müstakim Dergisinde yayımlamaya başladı. 1913 yılında memuriyetten ayrılan Mehmed Akif, edebiyatla uğraşı devam ederken bir yandan da eğitim işinden kendini ayırmıyor ve mekteplerde ve medreselerde öğretmenlik yapmaya devam ediyordu. Mısır'da bulunduğu sıralar da dahi öğretmenliğe devam etmiş ve Mısır Kahire Üniversitesi (Camiatü'l-Mısriyye) Edebiyat Fakültesinde müderris olarak görevde bulunmuştur. Birçok şehir ve ülkeye seyahat eden Mehmed Akif'in, Berlin'de görevli bulunduğu sıralarda Çanakkale Savaşı başlamıştır. Kurtuluş savaşında milli mücadeleye şair, hatip, seyyah, gazeteci ve siyasetçi olarak katılmıştır. Burdur Milletvekili olarak 1920 yılında Birinci Büyük Millet Meclisine seçilen Mehmed Akif, 1921 yılında Ankara'da Taceddin Dergâhı'na yerleşmiştir. Bu dergâh sonradan müzeye çevrilmiş ve hala ziyarete açıktır. Meclisin açtığı milli marşı yazma yarışmasına Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Beyin ricasıyla katılmış, yarışma sonrası birinci seçilen şiiri Milli Eğitim Bakanı tarafından mecliste okunup ayakta dinlendikten sonra 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te milli marş olarak kabul edilmiştir. Mehmed Akif, milli marşı, kahraman ordumuza ve milletimize bağışlayarak ve bu marş milletin malı olmuştur diyerek Safahat adlı eserinde bu marşa yer vermemiştir. Yarışma sonrası ödül olarak verilen 500 lirayı çok ihtiyacı olduğu halde almayarak, Hilal-ı Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Dar'ül Mesai vakfına bağışlamıştır. *Safahat*, Mehmed Akif'in 1908'den sonra yazdığı şiirlerini topladığı eseridir. Mehmed Akif, 1908-1910 arasında yazdığı ve Sırat-ı Müstakim'de yayınlanan şiirlerini bir araya toplayarak 1911'de *Safahat* adlı ilk şiir kitabını yayınlamıştır. Bu eser, "Safahat", "Süleymaniye Kürsüsünde", "Hakkın Sesleri", "Fatih Kürsüsünde", "Hatıralar", "Asım" ve "Gölgeler" başlıkları altında yedi kitaptan meydana gelmiştir (Bolay, 2019; Düздаğ ve Okay, 2019; Ersoy, 1985: x1-xx11; Kalyon, 2017: 127; Karabulut, 2012: 1-14; Koçıbay, 2017; Kop, 2017: 363-377; Ogur, 2008; 229; Uslu, 2015: 20-24; Wikipedia, 2021).

İstiklal Marşı'nı bu millete armağan etmiş olan 27 Aralık 1936 akşamı fani dünyaya gözlerini yuman ve bugün İstanbul Edirne Şehitliğindeki kabrinde medfun bulunan Mehmed Akif'i bütün Türk milletinin, özellikle de yeni neslin yakından tanınması büyük önem arz etmektedir. Çünkü Mehmed Akif, memleketin dert ve sıkıntılardan kurtulmasında halkın ve gençliğin eğitimine çok önem vermiştir. Bu konuda ileri sürdüğü görüşleri ile fikirleri mükemmel bir rehber, gerçek bir eğitimci

olduğunun açık göstergeleri olmuştur. Mehmed Akif, hep gelişmeden, ilerlemeden ve toplumun ileri gitmesinden yana, ilerici bir çizgiyi temsil eden bir şair ve öğretici olmuştur. Kendi koşulları içinde büyük bir mücadeleci ve devrimci olan Mehmed Akif, Ankara’da sadece şiir yazan bir mebus değil, Anadolu’yu adım adım dolaşarak cephedeki mücadeleyi halka anlatmaya ve hürriyete olan inancı, ümidi ve güveni aşılama çalışan fedakâr bir neslin örneği olmuştur. Bu yönü ile Mehmed Akif, gerçek bir eğitimcidir. Hayatının her sahnesinde halka, gençliğe, çevresine rehber olmuştur. Mehmed Akif, öncelikle toplumu saran ümitsizliğin baş düşmanı olmuş; “âtiyi karanlık görerek azmi bırakmayı alçak bir ölüme denk görerek” karamsarlığa yer olmadığını dile getirmiştir (Ersoy, 1985; 209). “Gayret, azim, ümit, uyanma, birlik” kelimeleri Mehmed Akif’in idealizmini yansıtmaktadır. Bu nedenle de bir eğitimci olarak Mehmed Akif’in eğitim anlayışının bilinmesi ve yeni nesle anlatılması gerekmektedir. Bu gereklilikten yola çıkılarak sonraki bölümlerde Mehmed Akif Ersoy’un eğitim anlayışı açıklanmıştır.

3.2. Mehmed Akif Ersoy’un Eğitim Anlayışı

Eğitim kavramına “terbiye” eş anlamıyla yaklaşan Mehmed Akif’in en önem verdiği konuların başında “insan” gelmektedir. En önemli konusu insan olan bir dava adamının, eğitimle yani terbiye ile ilgilenmemesi düşünülemez; eğitimin bütün sorunlarını teşhis edip çözüm yolları üretmeye çalışan Mehmed Akif’in kendine özgü bir eğitim anlayışı vardır. Bu anlayış, Safahat’ta açık bir biçimde kendini göstermektedir. Safahat, Türk eğitim sistemi ve eğitimle ilgili amaçlarımızın ne olması gerektiğini ortaya koyarak, Mehmed Akif’in eğitime bakış açısını da gözler önüne sermektedir (Okutan, 2020).

Milletlerin refahı için marifeti ve fazileti önemli iki güç olarak gören Mehmed Akif, en önemli sorununuz olan eğitime değinmeyi de milli bir görev kabul etmiş ve bu hayata bakış açısını İslami kurallar çerçevesinde şekillendirmiştir ve dolayısıyla eğitimle ilgili görüşlerinin de İslam’ın eğitim-öğretimle ilgili görüşlerinden esinlendiği söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Mehmed Akif, söylemlerini zaman zaman Kur’an ayetleri ile desteklemiştir. Buna güzel bir örnek olarak bilenlerle bilmeyenleri kıyasladığı: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Olmaz ya... Tabii biri insan, biri hayvan!” mısralarını gösterebiliriz (Ersoy, 1985: 217):

.....

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”

Olmaz ya...Tabii... Biri insan biri hayvan!

Öyleyse “cehalet” denilen yüzkarasından,

Kurtulmaya azmetmeli baştanbaşa millet.

Kafi mi değil yoksa bu son dersi felaket?

.....

Mehmed Akif’in bilime ve bilmeye verdiği değerin temel dayanağı “bilenlerle bilmeyenlerin aynı olamayacağını” açıkça ifade eden Kur’an-ı Kerimdir (Okutan, 2020). İnsanlığın kurtuluşunun anahtarını eğitimde gören Mehmed Akif, ilim öğrenmenin gereğini vurgularken, Allah’tan utanmanın da ilimle mümkün olduğunu belirtmiştir (Ersoy, 1985; 218; Özgen, 2013):

.....

Ey millet uyan! Cehline kurbân gidiyorsun

İslâm’ı da batsın diye tutmuş yediyorsun

Allah’dan utan! Bâri bırak dîni elinden

Gir leş gibi topraklara kendin gireceksen

*Lâkin ne demek bizleri Allah ile iskât
Allah'dan utanmak da olur ilm ile heyhât!*

.....

Mehmed Akif, eğitimi ifade etmek için çoğunlukla “*terbiye*,” “*maarif*,” “*tedîp*,” “*talim*” ve “*tehzîb*” kelimelerini kullanmış ve çocuğun ailedeki yetişme tarzını eğitimin temeli sayarak, çocuk eğitimine azami ehemmiyet verdiğini göstermiştir (Karzuk, 2002: 53–54; Kop, 2017: 368; Özgen, 2013: 2). Mehmed Akif’in eğitimden söz ettiği yerlerde “*talim*” kelimesini de sıkça kullanmış ve “*talim*” kelimesiyle, eğitimde insanın kendi iradesiyle birlikte dış otoritenin etkisine verdiği önemi ifade ederek, eğitim öğretimde çevre faktörüne de dikkat çekmiştir. “*Talim*” kavramı, günümüzde “*terbiye*,” “*tedîp*” ve “*tehzîb*” gibi geçişlilik ifade eden bir yapıda görülüp, dar anlamda bir eğitim kurumundaki öğrenmeyi, geniş anlamda ise örgün ya da yaygın eğitimdeki öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla sağlanan kılavuzluk, malzeme ve faaliyetleri olarak ifade edilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında zekâ alanlarına uygun bir öğrenme ortamının hazırlanarak, çoklu zekâ alanlarına uygun yöntem ve tekniklerle kılavuzluk yapılması da işaret edilmiştir denilebilmektedir (Gülşen, 2015: 1918-1930; Gülşen vd, 2017: 193-224; Özgen, 2017: 2).

Çocukları ve gençleri eğitim yoluyla günün ihtiyaçlarına uygun biçimde yetiştirmeyi öncelikli gören Mehmed Akif, “Asım” şiirinde, değişik konuları gündeme getirse de aslında Asım’ın şahsında yetiştirilecek Türk gençliğinin özelliklerini açıklamaktadır. Mehmed Akif, çocuk eğitimiyle ayrıca ilgilenmiş ve eğitimde ceza konusuna da yer vermiştir. Eğitimde dayağa kesinlikle karşıdır. Halk arasında “Hocanın vurduğu yerde gül biter.” şeklindeki çocuğun dayak ile eğitileceği yargısını kesin bir dille eleştirerek, kendisinin de mustarip olduğu bu duruma karşı çıkmaktadır (Ersoy, 1985: 365-366):

.....

Barıştık, yüzün gülsün artık, imam!

-Hele dur, öfkemi tekmilliyeyim...

-Tekmille!

Zaten eksik bir o kalmıştı: hudâyî sille...

-Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz...

Gül biter aşk ile vurduk mu...

-İnandım, câiz...

-Pek cılız çıktı bu “câiz”, demek imanın yok?

-Dayak “amentü”ye girdiyse, benim karnım tok,

Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!

-Hele!

-Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,

Fark olunmazdı Kızanlık’taki güllüklerden!

.....

Mehmed Akif, eğitimle ilgili görüşlerini çoğunlukla Köse İmam-Hocazade-Asım ve Emin arasında yapılan diyaloglarda aktarmaktadır. Çocukların ve gençlerin mutlaka bir meslek sahibi olmalarını tavsiye eden, Mehmed Akif, çocuklar ve gençlerin, ilim ve meslek yönünden hocalarını ve babalarını geçmeleri gerektiğini, bunun da ancak ilim sahibi olmak ve onun uğrunda mücadele vermek ile mümkün olacağını, aksi halde yetiştirilecek nesillerin kaybedileceğinin ve birer züppe olması tehlikesi ile karşı karşıya olacağımızın uyarısında da bulunmaktadır (Ersoy, 1985: 367-368; Ogur, 2008: 234).

.....

Bir sözümden kızyorsun.

-Kime derler züppe?

-Sana derler.

-Neye?

-Hem benzemedin merhuma;

-Hem neden benzemedin, dersin, efendim, sorma,

O ne hiddet, o ne şiddet! Çalışıp benzesene!

İlme vakfettiği dirsek babanın: elli sene.

.....

Sen dua et babadan topladığın mirasa,

Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.

-Üç satır, hem de, İlâhî, ne tükenmez irfan!

.....

Mehmed Akif bu tespiti yaparken, mutlaka çalışılması ve bir meslek sahibi olunması gerektiğini ısrarla vurgularken, aksi yapılması halinde yetiştirilecek nesillerin kaybedileceğini de belirterek, meslek eğitiminin önemine vurgu yapmaktadır (Ersoy,1985: 369-370; Ogur, 2008: 234).

.....

-Daha var mıydı, İmam?

-Var ya, unuttum: Baytar.

-Keşke baytarlık edeydim...

-Yine et mümkünse.

-Yapamam.

-Belki yapardın be...

-Unuttum be Köse.

-Keşke zihninde kalaymış, ne kadar lazımmış;

Beni dinler misin evlâd? Yine kabilse çalış:

Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,

Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.

.....

M.Akif çalışma üzerinde dururken, temel dayanak olması gereken Kur'an-ı Kerim'den ilham alınmasını ve Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması gerektiğini, yanlış tevekkül anlayışıyla yapılacak yorumların akli olmaktan uzaklaşacağını dile getirmiştir. Mehmed Akif, Kur'an-ı Kerim'in anlamından uzaklaşıp hurafelerin uydurulmasının Müslümanların felaketi olacağını söylemiştir (Ersoy, 1985; İmamoğlu, 2016: 15-25):

.....

“Çalış!” dedikçe Şeriat, çalışmadın durdun,

Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!

Sonunda bir de “tevekkül” sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya

.....

Mehmed Akif, eğitim görüşlerinin temelini oluşturan Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur. Bu ısrarında yanlış tevekkül anlayışını eleştirmiş ve yanlış tevekkül anlayışının, Müslümanları çalışmaktan ve ilim tahsil etmekten uzaklaştırdığını belirtmiştir. Müslümanların çalışmadan, kendilerini çalışanlarla aynı sevide, bilgi sahibi olmadan da bilginlerle eşit düzeyde görmeye başlamalarının bu yanlış tevekkül anlayışının sonucu olduğunu dile getirmiştir. Bu durumunda tembelleşmeye ve felakete yol açacağını söylemiş ve toplumsal kalkınma için “Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı” diyerek Kur'an-ı Kerim'i doğru anlayıp Kur'an düsturuna uygun çalışmayı ısrarla vurgulamıştır. Mehmed Akif, bu düşüncelerinin Fatih Kürsüsü'nden aşağıdaki şekilde dile getirmiştir (Ersoy, 1985; İmamoğlu, 2016: 15-25):

.....

Bırak çalışmayı, emr et oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecir-i hasın iken
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmiîl edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazifesidir...
Yükün hafıfledi Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk çocuk sürünmüş sonunda aç kalarak...
Huda vekil-i umûrun değil mi? Keyfine bak

.....

Mehmed Akif, çalışmanın elden bırakılamayacağını, yanlış ulûhiyet ve tevekkül anlayışı ile Kur'an'ın muhatabının sanki insan değil de, haşa Allah'mış gibi bir algı ortaya çıkarılmasının Müslümanlıkla alakasının olmadığını, böyle bir yanılgıya düşülmesini Müslümanlara yakıştırmadığını belirtmiştir. Bu yanılgıdan kurtulmanın yolunun da eğitimden geçtiğini belirten Mehmed Akif, ilim tahsili yapılması gerektiğini her fırsatta dile getirirken medreselerin ve yeni açılan mekteplerin önemine de vurgu yapmıştır.

Mehmed Akif, yeni açılan mekteplerin önemini vurgularken, Köse İmam'la mektep-medrese arasındaki tartışma da, artıları-eksileriyle bu kurumlarda her ne pahasına olursa olsun çocukların ve gençlerin mutlaka eğitim görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Burada öğretmenlik mesleğine de değinen Mehmed Akif, öğretmenliğin kutsiyetini ve önemini vurgularken, öğretmenlerin halkın değerlerine saygı duymasını, önder ve rehber olmasını, asrın geçerli fenleriyle donatılmasını, edep, imanlı, vicdanlı ve işinin ehli olması gerektiğini de söylemektedir (Baltacı, 2006: 130-133; Çoban, 2010: 253-254; Ersoy, 1985: 395-396; Gülşen, 2017: 57-71).

.....

Tam zamanıydı, ahaliye çevirdim yüzümü;
Açtım artık bu sefer ağzımı, yumdum gözümü;
“Hiç muallim kovulur muymuş, ayol söyleyiniz!
O sizin devletiniz, ni'metiniz, her şeyiniz.
Hoca hakkıyla beraber gelecek hak var mı?
Sizi mizana çekerken bunu sormazlar mı?

.....

Kim teper ni'meti? İnsan meğer olsun eşşek.

Koca bir nahiye titreştik, odunsuz yattık;

O büyük mektebi gördün ya kışın biz çattık.

Kimse evladını cahil komak ister mi, ayol?

.....

Para bizden, hoca sizden deyiverdik...O zaman,

Çıkagelmez mi bu soysuz, aman Allah'ım aman!

Sen, oğul, ezbere çaldın bize akşam karayı...

Görmeliydin o muallim denilen maskarayı.

Geberir, camie girmez, ne oruç var, ne namaz;

Gusül abdestini Allah bilir amma tanımaz.

.....

Bunu bilmem ki yarın hangi imam paklayacak

Huyu dersin, bir adamcıl ki sokulmaz adama...

.....

Mehmed Akif'in eğitim anlayışında, kişilik ve karakter, öğretmenlerde olduğu kadar çocuklarda ve gençlerde de önemli görülmüştür. Sağlam karakterli ve kişilikli bir nesil yetiştirilmesi konusunu önemseyen Mehmed Akif, çocuklara ve gençlere kişilik olarak kazandırılacak özellikleri de belirtirken, zulmü alkışlamamayı ve zalimi sevmemeyi, gelenin keyfi için kalkıp geçmişe sövmemeyi salık verir. Devamında istiklale âşık bir nesle özlemini dile getirerek, yumuşak başlı olunmasını, ama bu yumuşak başlılığın uysal koyunluğa dönüşmemesini, çekilmektense kesilmeye razı boyunlar vurgusuyla dile getirmiştir (Ersoy, 1985: 400).

.....

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.

Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım ...

-Boğamazsın ki!

-Hiç olmazsa yanımdan koğarım!

Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam;

Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.

Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;

Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!

Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.

Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim.

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.

Adam aldırırda geç git, diyemem aldırırım;

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırm.

Zalimin hasmıyım amma severim mazlumu...

İrticâm şu sizin lehçede ma'nâsı bu mu?

.....

Mehmed Akif, genç nesilde görmeyi arzuladığı kişilik özelliklerini, zulme karşı olmak, mazlumlara korumak ve gözetmek, milletin geçmişine saygılı olmak, istiklâl düşkün olmak ve onu hiçbir şeye değişmemek, hakkını hukukunu korumak için gerekirse hayatını bile tehlikeye atacak cesaret ve kararlılığa sahip olmak gibi özellikler olarak sıralamaktadır (Ersoy, 1985; Ogur, 2008: 236). Mehmed Akif, sağlam karakterli bir nesil yetiştirebilmek için ilmi hayatın önemini dile getirerek, gençliğin boş işlerle uğraşmamasını, adam olmak için gerekli yolun neredeyse aranıp bulunmasını ve çağın gereklerine uygun eğitim alınmasının gerekliliğini dile getirerek, gençliğe ilim tahsili konusunda öğütler vermiştir (Ersoy, 1985; Ogur, 2008: 236).

.....

Nasihatım sana: “herzeyle iştigali bırak!

Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak!

Adam mısın: ebediyen cihanda hürsün, gez;

Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.

.....

Bu cihetten, hani, hiç yılmasın oğlum, gözünüz;

Sade Garb’ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.

O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;

Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin!

Fen diyârında sızan nâ-mütenâhi pınarı,

Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları,

Aynı menbâları ihya için burada,

Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

.....

Mehmed Akif, toplumsal kalkınmanın başlıca şartının her alanda eğitime önem vererek iyi yetişmiş, yeterlik sahibi nesiller yetiştirmeye mümkün olacağını savunarak ideal insan tarifi yapmaktadır. Mehmed Akif, milletlerin yükselebilmesi için “bilgi”ye denk gördüğü “marifet”e ve “ahlak”a denk gördüğü “fazilet”e ihtiyaç duyulduğunu bildirmiştir. Bunlardan birisinin eksik olmasını yükselmenin önündeki engel olarak görmektedir. Tarihe vurgu yaparak, geçmişte bu iki değere de sahip olduğumuz için büyük bir medeniyet kurabildiğimizi, bugün de kendi ahlak anlayışımızı bozmadan, ilmi ve tekniği de Batıdan alarak yine eskiden olduğu gibi yüksek bir medeniyet kurabileceğimizi söylemektedir. Bu söylemini dile getirirken batı tarzındaki eğitim kurumlarının da denetlenmesi ve boş, bilgisiz, hayattan kopuk, asalak tipler yetiştirmesinin engellenmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. İlim tahsili için gerekiyorsa yurt dışına çıkmak gerektiğini, ancak oralarda sadece ilim alıp onu kendi ve memleketi yararımıza kullanmamızın önemli olduğunu söylerken milli kültüre ters düşecek sefilce davranışlara asla dalmamak gerektiğinin de Fatih Kürsüsünde’n sıkıca tembihlemektedir (Ersoy, 1985; Ogur, 2008: 237; Özgen, 2013: 6; Sarı, 2003: 169; Uslu, 2015; 43).

.....

Fransız’ın nesi var? Fuhşu bir de ilhâdı;

Kapıştı bunları yirminci asrın evlâdı!
Ya Almanın nesi var? Zevki okşayan birası;
Unuttu ayrıntı ma'tûhe döndü kahrolası!
Heriflerin, hani dünya kadar bedâyi'i var:
Ulûmu var, edebiyatı var, sanâyii var.
Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete.

.....

Mehmed Akif, aile içindeki eğitimin temel olduğunu bildiği kadar, onun resmî eğitimle birlikte yürümesi gerektiğinin de bilincindeydi. Okula devam kadar, ebeveynin veya onlara vekâleten sorumluluk alacak kişinin öneminin de farkındaydı. Bunun için okul-veli-öğretmen üçlüsünün ilişkilerini önemsemiş ve çocuğun eğitiminde bunlar arasındaki iletişim sürekliliğine önem vermiştir. Çocuğun gelişmek için eğitime, eğitimin de birkaç yönden denetime ihtiyacı olduğuna inanan Mehmed Akif, bu yüzden bazen mecburen yurt dışında kaldığı zamanlarda doğrudan yapamadığı takip işini en çok güvendiği arkadaşı Fuad Şemsi İnan'a havale etmişti. Bu konuda yapması gerekenleri hatırlatmak üzere Mısır'dan gönderdiği bir mektubunda şunları yazmıştı: “İki gözüüm Fuad, bizim Emin çok haylazlık ediyormuş; Müdavim bulunduğu Üsküdar Sultanisi'nden savuşup çarşılarda, pazarlarda dolaşıyormuş. Annesi, “ben başa çıkamıyorum” diyor. Düünden beri kafam alt üst oldu. Artık mektebe kadar giderek derece-i devamı hakkında tahkikat icra edersin. Sonra bizim eve de uğrayarak validesiyle konuşursun” (Ersoy, 1985; Özgen, 2013: 9).

Çocuk eğitimi yanında yaygın eğitim konusunu da ihmal etmeyen Mehmed Akif, çevresine ümit, azim ve sevinç taşımakla görevli olduğuna inanarak kendi vatandaşlarını üstün değerlerle güçlendirmeyi hedeflemişti. Ona göre uyanık olmak, gelişen dünyanın gerisinde kalmamak gerekmektedir. Bunun yolunun da yine insanın kendisi olduğunu ve kendi cehaletini yenerek uyanık olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu yüzden toplumun bünyesini saran cehaleti acilen tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak görmüş ve milleti, “Hakkın Sesleri'nde şu mısralarıyla uyarmıştır (Ersoy, 1985).

.....

Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır!
Eyyah! Bu zilletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehalet, sana düşmekte bu millet!

.....

Her yer uyanırken bir tek Türk milletinin uyumasının çok acı olduğunu anlatan Akif, cehâlete bu koca milletin feda edilmesinin akıl almaz bir durum olduğundan dert yanar ve Allah'tan utanmanın bile ilimle olduğunu vurgular. Bunun için de en umutsuz zamanda bile milli marşımıza “Korkma” diyerek başlayarak millete büyük bir umut ışığı olur. Eğitimi, milletçe topyekûn kalkınmanın anahtarı olarak gören Mehmed Akif, toplumun her kesiminin özünü yakalamak için eğitilmesi gerektiğini her fırsatta dile getirmiş ve verdiği vaazlarda, yaptığı konuşmalarda ve şiirlerinde bu konuyu hep gündemde tutarak cehâlete savaş açmıştır. Bu yönüyle milletimizin askeri ve siyasi kurtuluş mücadelesine, bir nevi manevi bir cephe açarak, bu cephede yaptığı mücadeleye kurtuluşun ve milli bağımsızlığın perçinlenmesine de destek olmuştur.

3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Mehmed Akif Ersoy'un Safahat'ı, yazıldığı günlerdeki kadar etkisini göstermekte ve hâlâ güncelliğini korumaktadır. *Safahat*, bir bütün olarak dikkate alındığında, eserin eğitici niteliğinin ağır bastığı anlaşılmaktadır. Safahat'ta yapılan açıklamalar, verdiği örnekler, kahramanlarının ağzıyla dile getirdiği görüşler günümüz eğitim sistemi için de hala geçerliliğini koruyan, hatta dünden daha çok ihtiyaç duyduğumuz değerler olarak bize ışık tutmaktadır.

Osmanlının yıkılışını bizzat yaşayan, o dönemin acılarının içinde yaşayan ve bu acıların etkisiyle istiklal ateşi harlanan Mehmed Akif, bu acıklı devrenin hastalıklarını ve acısını tahlil ederek her alanda görülen aksaklık ve yanlışlar hakkında benimsediği prensipler ve yaşam felsefesi çerçevesinde çözüm yollarını da göstermiştir. Bu çözüm yollarındaki hareket noktası ise, İslam Dininin esasları ile şekillenmiştir. İslam'ı halkı bütünleştirici ve dirilişe sebep olacak unsur olarak gören Mehmed Akif, buhran dönemlerinde bu bütünleşmenin ve dirilişin yeniden sağlanması için Kuran'a sarılmanın daha da gerekli olduğunu Safahat aracılığıyla kâh kendi ağzından, kâh şiirlerindeki kahramanlar ağzından dile getirmiştir. “*Kuran ne mezarlıkta okunmak için, ne de fal bakmak için inmiştir*” derken, Kur'an-ı Kerim'in hayat kitabı değil de mezarlık kitabı haline getirilmiş olmasından yakınmaktadır. Çağın birçok meselesine, doğrudan Kur'an dan ilham alınarak çözüm bulunmasını “Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı, Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı” diyerek dile getiriyor ve bu vesileyle eğitimin ve ilmin önemine de vurgulamış oluyor. Buna yaparken de Mehmed Akif'in “kökü mazide olan bir âti”nin peşinde olduğu, başka bir ifade şekliyle “kökü mazide, ama gözü atide olan dinamik bir insan ve aksiyon adamı yetiştirme gayretinde” olduğu anlaşıyor. Böyle bir neslin yetiştirilmesinde de Kitabı, Sünneti ve İcmayı doğru anlayacak ilim ehli aksiyon adamlarına ihtiyaç olduğunu belirttiği görülmektedir (Bolay, 2019; Ersoy, 1985; İmamoğlu, 2016: 15-25; Ogur, 2008).

Mehmed Akif'in eğitim anlayışı, milli değerlere bağlılığı ve sürekli gelişmeyi ön plana çıkarmakta ve dünyadaki gelişmelere açık olmayı savunmaktadır. Bunu yaparken değerlerden taviz verilmemesini, batının sadece ilminin alınmasının gereğini vurgulamaktadır. Mehmed Akif, milletçe topyekûn kalkınmanın eğitimle mümkün olacağını, çocukların ve gençlerin fitratlarına uygun bir şekilde, çağın gereklerine uygun olarak hem dini hem de pozitif bilimlerle ahlaklı öğretmenlerce donanımlı bir şekilde yetiştirilmeleri gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir (Gülşen, 2017). Çocukların ve gençlerin yanında toplumun her kesiminin özünü yakalamak için eğitilmesi gerektiğini de her fırsatta dile getirmiş ve birey ve toplumun eğitilmesine verdiği önemi vaazlarda, yaptığı konuşmalarda ve şiirlerinde hep gündemde tutarak cehalete savaş açmıştır. Bu savaşta işbirliğini önemli gören Mehmed Akif, eğitimin temellerinin ailede atıldığını dile getirerek, bu eğitimde günümüz Türk Eğitim Sistemi için de gerekli görülen öğrenci, öğretmen ve veli ilişkisinin de önemli görülmesi gerektiği vurgusunu ısrarla yapmıştır (Düzdağ ve Okay, 2019; Ersoy, 1985; Gülşen ve Gökyer, 2021; Uslu, 2015).

Elde edilen veriler ışığında, Mehmed Akif'in eğitimci kişiliğinin de en az şair kişiliği de önemsenmesi gerektiği görülmüştür. Gerek şiirleriyle, gerekse yaptığı konuşmalarla, katıldığı faaliyetlerle ve yazılarıyla halkın eğitilmesi konusunda üstün gayretler gösterdiği de görülmüştür. Mehmed Akif'in görüşleri incelendiğinde, bugün eğitim sistemimizde görülen birçok probleme çözüm olabilecek ipuçları barındırdığını da görmek mümkündür.

Bu sonuçlardan hareketle, milli şairimiz olan Mehmed Akif Ersoy'un sadece ders kitaplarında ve özel günlerde milli şair olarak anılması yanlışından vazgeçilerek, hayata bakışıyla, ilkeleriyle, prensipleriyle, fikirleriyle, kısaca örnek şahsiyetiyle anlaşılacak yeni nesle ışık tutacak bir rehber, bir eğitimci olduğu da unutulmadan, her daim ön planda tutulması, fikirlerinin zihni dünyamızda hep diri tutulması için gerekenler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Baltacı, Cahit. (2006). Mehmed Akif'in Eğitim Görüşleri. **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi: Mehmed Akif Ersoy Özel Sayısı. 7 (73), 130-133.**

- Bolay, Süleyman Hayri. (2019). **Mehmed Akif Ersoy'un Fikir Dünyası** 1.Basım. Ankara: Atlas Kitap Yayıncılık.
- Çoban, Ahmet. (2010). Mehmed Akif'in Eğitim Felsefesi: Eğitim Ve Öğretime İlişkin Görüşleri. **Ekev Akademi Dergisi**. 14(44): 247-264.
- Düzdağ, M. Ertuğrul ve M. Orhan Okay. (2019). *Mehmed Akif Ersoy*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy> . (E.T.06.03.2021).
- Ersoy, Mehmed Akif. (1985). **Safahat-19 Baskı**. (Eseri Tertip Eden: Ömer Rıza Doğrul; Tashih: M. E. Düzdağ). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gülşen, Celal ve Necmi Gökyer. (2021). **Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gülşen, Celal, vd. (2017). **Kuram ve Uygulamada Sınıf Yönetimi (5.Baskı)**. (Editör: Celal GÜLŞEN) içinde “*Sınıfta Öğrenme Stilleri ve Çoklu Zekâ Yönetimi-7.Bölüm*, s:193-224” Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gülşen, Celal. (2015). *Çoklu Zekâ Alanları Değerlendirme Ölçeği Geliştirilmesi Çalışması-Multiple Intelligences Areas Evaluation Scale Developing Study*. **International Journal of Human Sciences (IJHS)**. Cilt: 12, Sayı: 2, Sayfa: 1918-1930. (DOI: 10.14687/ijhs.v12i2.3469).
- Gülşen, Celal. (2017). “*Öğretmen Adaylarının Bireysel Değerler Yönetimi Hakkındaki Görüşleri:Opinions of Teacher Candidates About Individual Value Management*”. **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt: 2017/1(Nisan 2017), Sayı:11, s:57-71.
- İmamoğlu, Tuncay. (2016). Mehmed Akif Ersoy'da Düşünce Eylem İlişkisi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. Yıl:2016/1, Sayı:45, s: 15-25.
- Kalyon, Abuzer. (2017). 80 Yıl Sonra Mehmed Akif Ersoy Bilgi Şöleni “ 27-28 Aralık 2017” (Editör: Enes Dağ) içinde “Mehmed Akif Ersoy'un Mısır Günleri s:122-138. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayıncılık. <https://kitap.tyb.org.tr/kitap/akif80.pdf> (Erişim Tar:02.05.2021).
- Karabulut, Mustafa. (2012). *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy'un Şahsiyetinin Şiire Yansımaları*.https://web.archive.org/web/20161028220136/http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/mustafa_karabulut_istiklal_marsi_mehmet_akif_ersoy.pdf. (Erişim Tar: 04.03.2021).
- Karasar, Niyazi. (2021). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 24.Basım. Ankara. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Karzuk, Ahmed, E. (2002). **Manevî Gelişimin Önündeki Engeller**. (Çev: M.A.Kara). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Koçbay, Osman. (2017). *Mehmed Akif Ersoy ve Burdur*. <http://www.kocibay.net/mehmetakif.html>. (Erişim Tarihi:03.03.2021).
- Kop, Yaşar. (2017). Safahat'a Göre Mehmed Akif'in Eğitim Anlayışı. **Mehmed Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**.2017 (41): 363-377.
- Ogur, Erol. (2008). **Mehmed Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt-1** içinde “*Asım'da Eğitim Değerleri*, s: 229-237”. (Edt. G.Yıldız vd.). Burdur: Desen Ofset Yayıncılık.
- Okutan, Mehmet. (2020). *Eğitim Görüşleri*. <https://www.takagazete.com.tr/egitim-gorusleri-makale,155524.html>. Et.02.03.2021).
- Sarı, Mehmet. (2003). *Mehmet Âkif Ersoy'un Bir Şiirinde Karamsarlık ve Ümit*. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt: 5,Sayı:2: sayfa: 167-191.
- Uslu, Emine Merve. (2015). *Mehmed Akif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Eğitim Olgusu*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Vikipedia: Özgür Ansiklopedi. (2021). Mehmed Akif Ersoy.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_%C3%82kif_Ersoy#:~:text=Mehmed%20Rag%C3%AEf%2C%20daha%20sonra%20Mehmet,olan%20%C4%B0stikl%C3%A2l%20Mar%C5%9F%C4%B1'n%C4%B1n%20yazar%C4%B1d%C4%B1r. (ET: 05.03.2021)